

**ТАЛАБАЛАРНИНГ МАДАНИЙ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИНИ РИВЖЛАНТИРИШ
УСУЛЛАРИ**

Абдурасулов Икромжон Эркинович

Мустақил тадқиқотчи, Тошкент давлат педагогика университети

Халқаро иқтисодий интеграция, нодавлат ва нотижорат ташкилотларининг фаоллашуви айниқса яққол кузатилмоқда. Шу билан бирга, ижтимоий-маданий ҳамкорлик ва маданиятлараро мулоқотни фаоллаштириш рақобатбардош ва ижтимоий-маданий бўлган янги авлод мутахассисларини тайёрлашни талаб қилади. Ва бу шуни кўрсатадики, бўлажак ўқитувчиларнинг ижтимоий-маданий компетенциясини шакллантиришнинг универсал моделини ишлаб чиқиш, механизмларни такомиллаштириш ижтимоий-маданий ваколатларнинг шаклланишини баҳолаш учун катта аҳамиятга эга. Дунёда глобаллашув жараёнлари давлатларнинг иқтисодий, ижтимоий, маданий ва сиёсий ҳаётида тобора тезлашмоқда.

Республикамизда илғор хорижий тажрибалар асосида таълим сифатини ошириш, репетиторлик ва кўмаклашиш тизимини такомиллаштириш бўлажак ўқитувчиларнинг ижтимоий-маданий компетенциясини ривожлантириш, миллий ва умуминсоний кадриятларга асосланган касбий ва деонтологик фазилатларни шакллантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Шу билан бирга, келажакдаги инглиз тили ўқитувчилари ўртасида ижтимоий-маданий компетенцияни ривожлантиришнинг ҳақиқий омилларини аниқлаш, ижтимоий-маданий компетенциялар тизимини яратиш, педагогикани такомиллаштириш учун фанлараро модулли технология маданий ва лингвистик шахсни социализация қилиш механизмларига алоҳида сармоя киритилмоқда.

Ўз-ўзидан, бу таълимнинг барча босқичларида, айниқса, олий ўқув юртларида турли миллат ва келиб чиқиши бўлган ёшларга таълим берилишини англади. Аммо бу жараёнда талабалар ўртасида турли хил келишмовчиликлар муаммоси юзага келади. Бу жараёнда у дастлаб ёрликларда маданият компенсацияларини ривожлантириш учун зарур. Шу билан бирга, талаба экспериментал ишларни ўтказиш технологиясини ўзлаштиради: бирламчи манбалар билан ишлаш қобилияти, олинган амалий материални ташхислаш ва қайта ишлаш кўникмалари ва маълумотлардан тўғри фойдаланиш кўникмалари. Мавжудлиги тадқиқот билимлари ва кўникмалари талабанинг касбий маданияти даражасининг энг ёрқин хусусиятларидан бири бўлиб, бу ўз навбатида ўқитувчининг асосий тизимини шакллантирувчи омил ҳисобланади.

Шу билан бирга, педагогика университетлари талабаларининг илмий-тадқиқот кўникмаларини шакллантириш амалиётини таҳлил қилиш, улар илмий-тадқиқот фаолияти жараёнида дуч келадиган жиддий қийинчиликларни кўрсатади. Талабаларда илмий-назарий билимлар, услубий ва услубий тайёргарликнинг етарли емаслиги тадқиқотни ўтказиш босқичида тадқиқот вазибалари устида ишлашни анча қийинлаштиради.

Худди шу муаммо тадқиқот гипотезасини ишлаб чиқишда, ахборот йиғиш режаларини тайёрлашда кузатилади. Олинган маълумотларни қайта ишлашда экспериментал ишларни режалаштириш ва ўтказиш айниқса қийин. Инсонпарварлаштириш шароитида педагогик шахсий маданиятнинг коммуникатив томони муҳим рол ўйнайди, бу ҳақиқий педагогикада намоён бўлади.

Бўлажак ўқитувчининг устувор вазибаси когнитив кўникмалар, коммуникатив ва акс еттирувчи фазилатлар, тадқиқот ўтказиш ва муаммоларни ижодий ҳал қилиш, педагогик иш натижаларини режалаштириш ва башорат қилиш қобилиятидир. Компетенция деганда касбий ҳаракатларни такомиллаштириш бўйича билим ва кўникмалар мажмуи тушунилади, шу билан бирга улар иш натижаларига кўра баҳоланиши керак. Бакалавр талабасининг илмий-тадқиқот

малакасини шакллантиришга қизиқишининг ортиши педагогик фаолиятнинг ижодий, оралик таркибий қисми ролининг ошиши билан боғлиқ.

Маданий компетенцияларни ривожлантириш олий таълимнинг ажралмас қисмидир. Маданий компетенцияларни ривожлантиришга ёрдам берадиган баъзи педагогик шартлар мавжуд бўлиб, улар қуйидагилардан иборат:

1. Маданиятлараро мулоқот: талабаларни турли маданият ва келиб чиқиши бўлган одамлар билан мулоқот қилишга ундаш уларга маданий компетенцияларни ривожлантиришга ёрдам беради. Буни тил алмашиш дастурлари, маданий фестиваллар ва халқаро талабалар алмашинуви дастурлари каби тадбирларни ташкил етиш орқали амалга ошириш мумкин.

2. Кўп маданиятли ўқув дастури: ўқув дастурига турли хил истиқболлар ва маданиятларни киритиш талабаларга турли маданиятлар ва турмуш тарзини яхшироқ тушунишга ёрдам беради. Танқидий фикрлаш: талабаларни ўз маданияти ва бошқаларнинг маданияти ҳақида танқидий фикрлашга ундаш уларга маданий компетенцияларни ривожлантиришга ёрдам беради.

Буни талабалардан турли маданиятлардан адабиёт, мусиқа ва санъат каби маданий асарларни таҳлил қилишни сўраш орқали амалга ошириш мумкин. Тажрибали таълим: талабаларга турли маданиятларни бевосита бошдан кечириш имкониятларини тақдим етиш уларга маданий компетенцияларни ривожлантиришга ёрдам беради. Буни чет елда ўқиш дастурлари, стажировкалар ва хизматларни ўрганиш лойиҳалари орқали амалга ошириш мумкин.

Кўзгу: талабаларни турли маданиятлар билан боғлиқ тажрибаларини акс еттиришга ундаш уларга маданий компетенцияларни ривожлантиришга ёрдам беради. Буни журнал, гуруҳ муҳокамалари ва акс эттирувчи ёзиш топшириқлари орқали амалга ошириш мумкин. Турли хилликка сезгирлик: хилма-хилликка сезгир бўлган ўқув муҳитини яратиш талабаларга маданий компетенцияларни ривожлантиришга ёрдам беради. Буни хилма-хилликка ҳурматни тарғиб қилиш, тарафкашлик ва камситишларга қарши курашиш ва барча талабалар ўрганиши ва ўсиши учун хавфсиз жой яратиш орқали амалга ошириш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Baguez M., Labina M. S., Zinovyeva N. M. Differences in academic performance evaluation and funding standards of universities: Italian experience // educational issues, 2009. № 4. P. 82-106
2. Volkov P.B. in the educational process of information technology // innovative models-the basis of personnel modernization of municipal methodological services of the Russian Federation. Collection of materials of the All-Russian scientificpractical conference. - Moscow, 2010.-270-273.P
3. Volkov P. B. Improvement of the system of teaching pedagogical specialties to students in the system of continuing education // modern problems of Science and education. 2016.
4. Zamkov O.O., Peresetsky A.A. Academic achievement of students of the Higher School of economics of the unified state examination and ICEF bakalavriati // applied econometrics. 2013. T. 30. No 2. 93-114.P
5. Ivanova N.L., Popova E.P. The problem of introducing innovations to professionals and university // education problems. 2017. The No 1. 184-206. P.